

nak megismerése, olvasgatása és tőlünk telhető továbbírása: így is megfogalmazhatnánk magyartanításunk feladatát. Az irodalmi neveléssel szorosan összefonódó anyanyelvi nevelésre van szükség, és a „naplónak”: az irodalmi műveknek, valamint az ezeket összefogó, egész népünk alkotta nagy műnek, a magyar nyelvnek állandó „lapozgatására”. El kell érniünk, hogy a magyar nyelv (és a magyar irodalom) minden tanulóknak egész életére szóló élménye legyen. A nyelvi ismeretek nyújtása és a nyelvi készségek kialakítása nem minden, illetőleg ez nem is sikerülhet eléggé, ha nem törekszünk először is és állandóan élményeket nyújtani a magyar nyelvről: apró megfigyeltetésekkel, megjegyzésekkel – általában úgy, hogy mi tanárok és tanulóink együtt olvassuk ezt a „csodálatos naplót”.

Én minden magyar nyelvi órát egy-egy érdekes kirándulásnak is tekintem, amikor tanulóimmal vagy hallgatóimmal együtt járhatom az ismerős, de sok részletében mindig új meg új szépségeivel gyönyörködtető tájat: a magyar nyelv ezer arcú, gazdag és csodálatos világát.

SZABÓ TIBOR

Budapest

A szóbeli kezdő szakasz és az applikációs képek

Az 5. osztályos orosz nyelvi anyaghoz ma már számos segédeszköz áll rendelkezésre: applikációs képek, magnetofon-tanszalag, betűkártyák, munkafüzet. A szóbeli kezdő szakasz (az elemi beszédalapozás) idején az applikációs képek bírnak egyik legnagyobb jelentőséggel. Jelentőségüket az adja, hogy ezeknek a képeknek egyedi tagjai mind szimplex képek (melyek környezeti elemek nélkül jelenítik meg tárgyukat) és ez lehetővé teszi, hogy a tanulók figyelme csak a képeken ábrázolt jelenségeknek megfelelő nyelvi-fogalmi lényegre koncentrálódjék. Következésszerű, hogy így nemcsak az anyanyelv kikapcsolásával, hanem minden egyéb zavaró nyelvi-fogalmi momentum háttérbe szorításával segíti az új szavak jelentésének pontos megértését (a szemantizációt), de segíti a beszédgyakorlást (a tematikus exercitációt) is, mert az ehhez szükséges komplex képek az egyedi applikációs képekből hasonlóan pontos jelentéshordozással alakíthatók ki.

Kérdezve-felelő szemantizáció applikációs képekkel

Az idegen szavak jelentésének a megértésében (legalábbis a tanulás konkrét fogalmi fokán) a kép az anyanyelv magyarázó szerepét majdnem teljesen magára tudja vállalni. Az ismeretlen szavak jelentését a fogalmilag nekik megfelelő képek felmutatása (bármely idegen nyelv tanításában is) egyértelműen megmagyarázza. A szemantizáció azonban akkor tölti be eredményesen a feladatát, ha nem egyszerűen csak szójelentéseket tudatosít, és a szójelentéseket hordozó nyelvi jeleket nem csupán mondatokba illesztve tanítja meg, hanem a nyelvi közlés természetének megfelelően dialógikus formában is megjeleníti azokat. Azért fontos ezt hangsúlyozni, mert a tanulók nagy része elég jól megtanulja szóismeretét a monológikus beszéd-

ben (pl. a tartalom elmondásban) alkalmazni, annál kevésbé azonban a dialógikus beszédnek abban a részében, amikor neki kell kérdeznie, illetve kérdéseivel serkenteni, irányítani a beszélgetést. Ennek a készségnek a hiányos kialakulása azután alapvetően gátolja a „nyelvi bátorág”, a beszédkezdeményezés, az idegennyelvű gondolatcsere aktivitásának a kibontakozását.

Ma már elmondhatjuk, hogy a szemantizáció, ha képeket is alkalmaz, legkevésbé elégedhet meg a képek felmutatásával, a rajtuk ábrázolt fogalmak megnevezésével, a szóalak tanulók általi reprodukálásával és mondatba illesztésével. A kérdéseknek (kérdő mondatoknak) is mindig jelen kell lenniük pontosan olyan mennyiségben, mint amilyen mennyiségben a közlő (kijelentő) mondatok jelen vannak. Ennek érdekében már a szemantizációt is úgy kell alakítani, hogy a kérdezés-technika munkálását is segítse. Az ilyen szótanító eljárást kérdezve-felelő szemantizációnak nevezhetjük el. Miben áll ennek a lényege? Abban, hogy képekre és kérdésekre alapozódik:

a) A kép megmutatja a fogalmat. A tanár megadja annak idegen nyelvi jelét, vagyis megnevezi. A szóalakat a tanulók többször utána mondják.

b) Azután a tanár a képen jelzett fogalom szóalakját mondatba foglalja (kezdő fokón egyszerű kijelentő mondatba) bemutatva az adott szó legáltalánosabb használatát. A tanulók néhányszor ezt a mondatot is megismélik.

c) Végül a tanár kérdést tesz fel a képre, illetve az elhangzott mondatra. A tanulók válaszolnak rá. Első válaszuk reprodukív jellegű, afféle mechanikus ismétlés. Minden további válaszuk azonban már produktív jellegűnek minősíthető, még akkor is, ha lényegileg a korábban elhangzott választ kell megismételniük, mert éppen a különböző típusú kérdések alkalmazása a gondolkozás bizonyos mozzanatait előhívja a tanulóknál. A kérdezés-technika fejlesztése ugyanis minden lehetséges kérdéstípus gyakorlását megkívánja. A tanár ezért nem egy, hanem többféle kérdést tesz fel ugyanarra a képre, illetve a képnek megfelelő mondatra (nem a mondatrészekre, az egy másik gyakorlási módja a kérdezés-technika fejlesztésének). A szemantizációban felteendő kérdések logikai állásfoglalásokra (állítás, tagadás), döntésekre (választás), vagy „ismeretek” közlésére serkentik a tanulókat. Következésszerű, hogy így a válaszmondatok megadásában nem (vagy nemcsak) nyelvi reprodukció, hanem gondolkodásbeli produkció is végbemegy. A kérdezve-felelő szemantizáció sémája tehát a következő:

1. Szó bemutatás képpel (a képen pl. egy asztal van) és megnevezéssel (szól, vagy pl. table).

2. A szó mondatba illesztése (pl. Eto sztol, vagy pl. This is a table).

3. Kérdezve-felelő szemantizálás:

Eto sztol?	vagy pl. Is this a table?
Da, eto sztol.	Yes, it is a table.
Eto sztul?	Is this a chair?
Nyet, eto sztol.	No, it is a table?
Eto sztol ilji sztul?	Is this a table or a chair?
Eto sztol.	It is a table.
Sto eto?	What is this?
Eto sztol.	It is a table.

A válaszok egyben arról is felvilágosítást adnak, hogy a tanulók megértették-e, illetve helyesen értették-e meg az anyanyelv magyarázó szerepét magára vállaló kép alapján az idegen szó jelentését. A szóbeli szakaszban előforduló közlő mondat-

szerkezetekhez a további kérdéstípusok alkalmazhatók a megfelelő applikációs képek együttesében:

Eto máljcsik?
Eto gyevocska?
Eto maljcsik ilji gyevocska?
Kto eto?

Maljcsik sztoit?
Maljcsik szigyit?
Maljcsik sztoit ilji szigyit?
Sto gyeLaet maljcsik?

Eto boljsoj dom?
Eto malenjkij dom?
Eto boljsoj ilji malenjkij dom?
Eto kakoj dom?

Ucsenyica v klassze?
Ucsenyica v komnatye?
Ucsenyica v klassze ilji v komnatye?
Gye ucsenyica?

Ucsityelj govorit po-russzki?
Ucsityelj govorit po-vengerszki?
Ucsityelj govorit po-russzki ilji po-vengerszki?
Kak govorit ucsityelj?

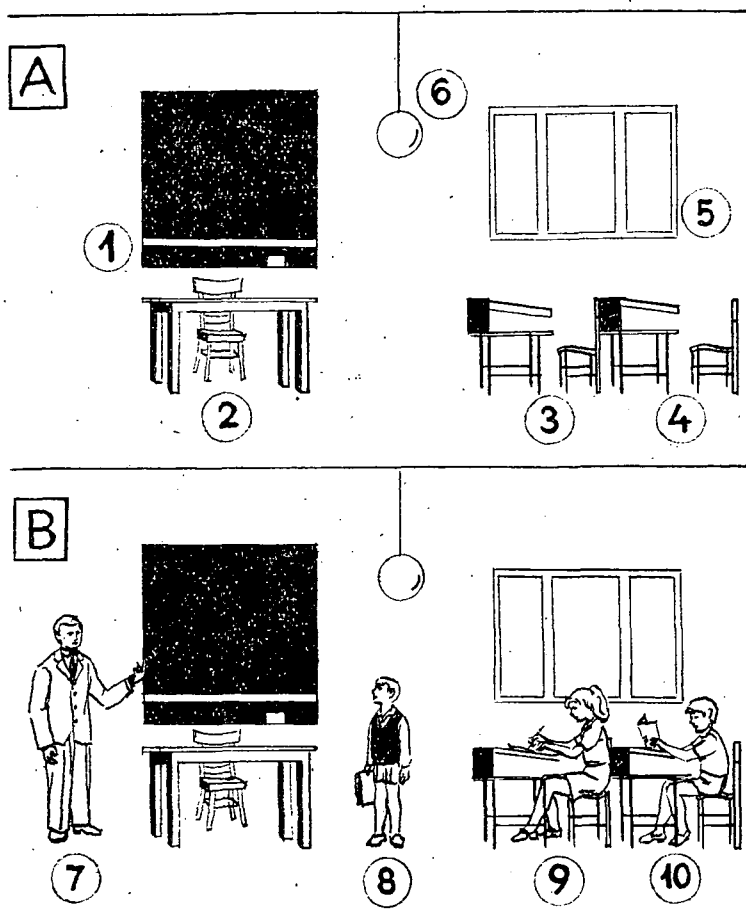
Ennek a kérdezve-felelő szemantizációs eljárásnak legalább három nyilvánvaló hasznát érdemes megemlíteni: *a)* a tanulandó új szavak a kérdezve-felelés során olyan sokszor fordulnak elő, hogy a gyerekek már a tanórán elsajátítják; *b)* a különböző kérdéstípusok olyan gyakorisággal jelennek meg, hogy a gyerekek külön nyelvtani tudatosítás nélkül használatba képesek venni; *c)* a válaszadás elemi mondat-szerkezetei nemcsak tudatosulnak, hanem a nagy fordulatszám következtében a készség szintjére is emelkednek.

Tematikus exercitáció applikációs képekkel

A kérdezve-felelő szemantizációban megismert, s kérdő és válaszoló (kijelentő) mondatokban használni megtanult szavakat már a szóbeli szakasz idején célszerű tematikus beszédcsoportokba összevonni a tanulók számára. Erre a 6. lecke kínálja az első alkalmat, amelyben a klassz szó is előfordul, miáltal az osztály témakör kialakítása megkezdődhet. Ezt követően a 12. leckében a komnata, a 14-ben pedig

a park tematikájára kerülhet sor. A begyakorlásnál szintén az applikációs képeket használjuk, felépítve belőlük a kívánt tematikus komplex képet. Példaként nézzük meg az osztály témakör alakítását.

a) Először a jellemző tárgyakat ábrázoló képeket helyezük fel a táblára, kialakítva a miliót, jelen esetben a tantermi környezetet (A. kép). Minden képre felhelyezéskor kérdést teszünk fel (változtatósan, ahogy a szemantizációban begyakoroltattuk) és közös feleleteket várunk – legalábbis kezdetben – a feltett kérdésekre:

1. Sto eto? 2. A' eto sto? 3. Sto zgyesz? 4. Tam tozse parta? 5. A tam okno ilji lampa? 6. Eto skaf? Majd az egészre mutatva: A eto sto?

b) Azután a jellemző személyeket helyezük el a tárgyi milióban (B. kép):

7. Kto eto? 8. Eto ucsenyica? 9. Zgyesz Eva? 10. A tam Janos? Ismét az egészre mutatva: Ggye onyi?

c) Végül a személyek és tárgyak együttesében kialakult képi szituációra (jelen esetben a cselekvésekre) kérdezzük rá (szintén B. kép*): Ucsitelj szprasi vaet? A sto

* Az illusztráció rajza applikációs képösszeállítás alapján készült, tehát „hiteles”, a tanórán nehézség nélkül kirakható.

gyelaet, ucsenyik? Kak onyi govorjat? Eva piset? Ona piset po-russzki? A sto gye-
laet Janos? Kak on csitaet?

d) Összefoglalásként egyféle gondolatrendszerző vázlat kialakítása érdekében
a három jellemző kérdést is feltesszük: 1. Sto v klassze? 2. Kto v klassze? 3. Sto
onyi gye lajut?

e) Azután lehetőséget adunk a tanulóknak a dialógikus beszéd egyéni gyakor-
lására (kérdézzék egymást és feleljenek egymás kérdéseire a képről), s arra is,
hogy a gondolatrendszerző vázlat-kérdések alapján összefüggő, monológikus be-
szédben is begyakorolják mindannak az elmondását, amit a komplex képen látnak.

BOROSKA MIKLÓS

Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza

Egy vitatott módszer védelmében

(A kísérletekben rejlő lehetőségek vizsgálata)

Az elmúlt években az egyik legtöbbet vitatott kérdés volt az általános iskolai
tanárok körében az, hogy a tanulók önálló munkáján alapuló (Forrainé féle) mód-
szerrel a Forrainé által javasolt feladatok megoldása, feldolgozása után a tanulók
szerezhetnek-e megfelelő jártasságot, készséget, és milyen gondolkodási szintet ér-
hetnek el. A vélemények megoszlanak. Bármilyen módszer alkalmazásánál az elért
eredménynek sok összetevője van. Elképzelhető, hogy az egyik tanár a javasolt
feladatsort nem megfelelően illeszti a tanulók, addigi ismereteihez, ily módon az
eredményesség mérésekor alacsony szint adódik, ugyanakkor egy másik tanár által
átgondoltan alkalmazott ugyanezen módszerű óra, a javasolt feladatok megfelelő
módosítása után történő megoldatása kiváló eredményt mutat. Vannak kartársak,
akik egy új, javasolt oktatási módszertől azonnal túlságosan sokat várnak és hamar
kiábránulnak belőle, ha az eredmények nem jelentkeznek gyorsan. Egyik kollégám
évek óta alkalmazza az ún. Forrainé-féle módszert: tapasztalataim szerint igen
kiváló eredményt ért el éveken keresztül. Ő mondta az alábbiakat: „Az alapvető
tökéletesen elfogadtam a javasolt módszerben. Igyekszem maximálisan biztosítani
a tanulók önálló munkáját az órán; a tantervi anyag feldolgozásához javasolt fel-
adatsort változtani kell (a módszer kidolgozói és a feladattár készítői ezt kérték is);
az anyag feldolgozása során a korszerű elemek beiktatása szükségszerű; az anyag
feldolgozása egyetlen órán sem nélkülözheti a tanár jó ötleteit; elképzeléseinek
valóra váltását. Ezek hiányában a legjobbnak ítélt módszer, meghatározott korszerű
anyag tárgyalása után sem tudunk megfelelő eredménnyről számot adni. Azonosulnia
kell a tanárnak a módszerrel, a tanított anyaggal, egyszóval: oda kell adnia magát,
ha jó munkát akar végezni, márpedig akarni kell”. Érdekesnek, őszintének találtam
gondolatközlését és néhány óráját megnéztem. Óráin a tanulók önállóan dolgoznak,
de jónéhány ötlettel változtatott az anyagfeldolgozásra javasolt módozatokon, gaz-
dagította azokat.

Miután az 5. osztályban tanulták a különböző számrendszereket néhány órán
át, azóta a tanulók a dátumot és óraszámot minden órán más-más számrendszerben
írják fel, a 10-es számrendszerig bezárólag.